

Univerzita Palackého
v Olomouci

Univerzita Palackého
v Olomouci

Bez důvodné obohacení

doc. JUDr. Filip Melzer, Ph.D., LL.M. (Passau)

Základní východiska BO

- Škoda a obohacení
- Terminologie
  - Obohacený
  - Ochuzený (ten, na jehož úkor bylo BO získáno)
- Aplikační rozsah BO
  - V závislosti na plnění nebo bez ohledu na plnění ochuzeného
  - Zvláštní problém zrušených smluv (odstoupení od smlouvy)

Vztah k náhradě škody

- R 1/1979: „Nárok na vydání neoprávněného majetkového prospěchu možno však uplatniť iba v tom prípade, ak nie sú podmienky pre dosiahnutie rovnakého uspokojenia z titulu nárok na náhradu škody.“

- NS 31 Cdo 2307/2013: A neoprávněně poukáže prostředky z účtu B ve prospěch C.

„Jsou-li splněny předpoklady vzniku obou těchto nároků, je poškozený oprávněn vyžadovat plnění od kteréhokoliv subjektu, případně i od obou (všech), samozřejmě s tím, že se mu celkově může dostat pouze té částky, o kterou přišel; v rozsahu plnění jednoho povinného subjektu zaniká nárok oprávněného (věřitele) i vůči druhému povinnému (tzv. falešná solidarita). Okolnost, že je tu více osob, kterým podle různých ustanovení zákona vznikla či mohla vzniknout současně závazková povinnost, není důvodem, který by vylučoval povinnost škůdce nahradit škodu, tj. újmu v majetkové sféře poškozeného. Případná existence nároku poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení od toho, kdo jej získal, nezbavuje poškozeného práva požadovat náhradu škody od osoby, která naplnila předpoklady odpovědnosti za škodu, způsobenou odčerpáním peněz ve prospěch obohaceného, ani nepodmiňuje vznik či úspěšnost nároku na náhradu škody uplatněním nároku na vydání bezdůvodného obohacení.“

- Odlišně pro pracovněprávní vztahy: usnesení NS ze dne 22. 5. 2018, sp.zn. 21 Cdo 346/2018

- § 331 ZP, který vylučuje v určitých případech právo zaměstnavatele na vydání BO

Vztah k nepřikázanému jednání

- Vůle jednat v cizí záležitosti, resp. úmysl jednat pro jiného
- Tzv. nepravé nepřikázané jednání (srov. § 687 odst. 2 BGB)

Vztah k úpravě smluvního práva

- Smlouva jako právní důvod
- Vypořádání neplatných nebo zrušených smluv
  - Některé volní momenty mohou prozařovat do vypořádání BO
- Problém tzv. černých pasažérů
- Plnění nad rámec převzaté povinnosti
  - Zaplacení vyšší částky než byla sjednaná kupní cena
  - Problém tzv. víceprací: jde o plnění na základě smlouvy o dílo, u něhož nebyly splněny podmínky pro úhradu těchto prací? (32 Odo 1043/2005); snad snaha o řešení tzv. nuceného obohacení

Vztah k věcnému právu

- Zajištění hodnotové bezrozpornosti
  - OZ 1964: problém ochrany dobré víry (§ 458 odst. 2 vs. § 130)
  - Tzv. paralelní hodnocení s úpravou věcných práv (viz níže)
- Vztah k ochraně držby
  - Kondikce z plnění jako lex specialis k úpravě držby
  - Jinak přednostně úprava držby; podpůrně i zde úprava BO

Generální skutková podstata BO Jednotlivé zvláštní skutkové podstaty

OZ 1964

BEZDŮVODNÉ OBOHATENIE

§ 451

- (1) Kto sa na úkor iného bezdôvodne obohatí, musí obohatenie vydať.
- (2) Bezdôvodným obohatením je majetkový prospech získaný plnením bez právneho dôvodu, plnením z neplatného právneho úkonu alebo plnením z právneho dôvodu, ktorý odpadol, ako aj majetkový prospech získaný z nepoctivých zdrojov.

Základní skutkové podstaty v § 2991

§ 2991

(1) Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.

(2) Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám.

Základní skutkové podstaty v návrhu OZ 2018

Tretí diel

Bezdôvodné obohatenie

§ 488

Bezdôvodné obohatenie

(1) Kto sa v dôsledku plnenia, alebo iným spôsobom bezdôvodne na úkor iného obohatí, musí mu obohatenie vydať.

(2) Bezdôvodným obohatením je najmä majetkový prospech získaný plnením bez právneho dôvodu, plnením z právneho dôvodu, ktorý odpadol alebo nenastal a protiprávne užitie cudzej hodnoty alebo jej zhodnotenie.

(3) Plnenie na právny dôvod, ktorý nenastal, je bezdôvodným obohatením iba vtedy, ak obohatená osoba vedela alebo vzhľadom na okolnosti mohla vedieť, že bolo plnené za týmto účelom a bolo rozumné predpokladať, že v prípade, že právny dôvod nenastane, sa má plnenie vrátiť.

Obecná skutková podstata BO

- Předpoklady:
  - Obohacení (X majetkový prospěch)
    - Plněním nebo jiným způsobem (viz dále)
  - Bez právního (spravedlivého) důvodu
    - Důvod k nabytí obohacení X důvod k ponechání si obohacení (viz dále)
  - Na úkor jiného
- Přímá použitelnost?
  - Srov. Števček, § 451, m.č. 7, 8 (problematická je zde však koncepce protiprávnosti)
- Vliv na konstrukci jednotlivých skutkových podstat

Důvod k nabytí obohacení a k ponechání obohacení

- Např. účinné plnění neoprávněnému
  - 23 Cdo 4886/2016: „Platí, že v době, kdy postupitel plnění od dlužníka v souladu s § 526 odst. 1 věty druhé obč. zák. přijímá, již není věřitelem postoupené pohledávky. Ke změně osoby věřitele dochází totiž již uzavřením postupní smlouvy bez ohledu na to, zda postupitel postoupení pohledávky dlužníkovi oznámil, popř. postupník postoupení pohledávky dlužníkovi prokázal (...). Postupitel je v daném okamžiku již jen platebním místem, které zákon dlužníkovi určuje. **Postupitel tedy je sice povinen plnění od dlužníka přijmout, není však oprávněn (chybí mu již právní titul) si přijaté plnění ponechat. Ponechá-li si je, činí tak bez právního důvodu.** Ve vztahu mezi postupitelem a postupníkem řeší tuto situaci ustanovení § 527 odst. 1 písm. b) obč. zák.“
- Právní důvod má tzv. abstraktní povahu

Na úkor jiného

- Určení při kondicích z plnění
- Určení při kondicích nikoli z plnění

- K újmě jiného?
  - III. ÚS 3822/15: „Je notorií, že předpokladem vzniku právního vztahu z bezdůvodného obohacení je získání majetkové hodnoty jedním subjektem na úkor jiného, v jehož majetkových poměrech se tato změna projevila negativně. Proto je aktivně legitimovaným subjektem k uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení ten, na jehož úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno, tedy **subjekt, v jehož majetkové sféře došlo ke zmenšení majetkových hodnot ...**“
  - Podobně např. NS SR, 2 Cdo 92/2010

Základní rozlišení kondicí

1. Kondikce z plnění
2. Kondikce nikoli z plnění

Kritérium: pojem plnění

- Vliv pojetí obecné skutkové podstaty BO

Plnění

1. Široké pojetí pojmu plnění:

Např. rozsudek NS ze dne 8. 1. 2008, sp.zn. 30 Cdo 199/2007:
„Příkladem plnění bez právního důvodu je i užívání cizího pozemku bez nájemní smlouvy či jiného titulu opravňujícího užívat cizí věc; prospěch vzniká tomu, kdo realizuje uživatelská oprávnění, aniž by za to platil úhradu a aniž by se tedy jeho majetkový stav zmenšil o prostředky vynaložené v souvislosti s právním vztahem, který zakládá právo věc užívat.“

2. Plnění jako volní obohacení

- Např. Korecká: *„[p]od skutkovou podstatu plnění bez právního důvodu nelze také zařadit případy, kdy ke zvětšení aktiv neoprávněného nabyvatele došlo v důsledku události nespojené s ničím vůlí, např. náhodné smísení věcí. Zákon používá pojmu „plnění“, tj. musí jít o určité lidské chování, které spočívá v plnění. Tyto případy bude patrně nutno z nedostatku jiného zákonného ustanovení subsumovat pod skutkovou podstatu neoprávněného majetkového prospěchu z nepoctivých zdrojů.“*
- Podobně: Petrov, rozsudky NS ze dne 15. 5. 2008, sp.zn. 28 Cdo 964/2008; ze dne 20. 7. 2011, sp.zn. 28 Cdo 4755/2009.

3. Úzký pojem plnění moderní dogmatiky BO

- **vědomé poskytnutí majetkové výhody, kterým poskytovatel vůči příjemci sleduje určitý účel** (zejména splnění povinnosti).
  - Poskytnutí hodnoty
  - Vědomé a účelové zaměření; výklad z horizontu příjemce
  - Přičitatelnost poskytovateli plnění (alespoň vyvolání zdání)
  - Přičitatelnost příjemci plnění (zejména podnícení plnění)
  - Horizont příjemce (srov. § 488 III NOZ 2018)
- **Poskytnutí hodnoty (*Zuwendung*) X plnění (*Leistung*)**
  - Zhotovitel A podle neplatné smlouvy o dílo s B zhodnotí dům, který náleží C.
  - Zhotovitel A omylem zhodnotí dům, který náleží C, ačkoli se domníval, že plní B na základě smlouvy o dílo s B, která se ukázala jako neplatná.
  - Pasivní legitimace?
  - Prakticky významné zejména ve vícestranných vztazích (ale nejen!)
- **Petrov: „plnění na závazek“**

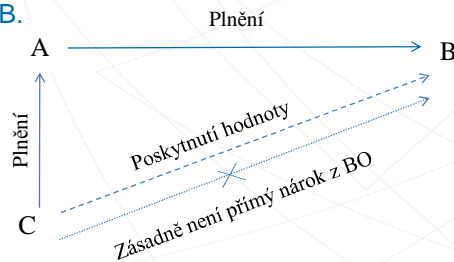
Legislativní projevy tohoto rozlišení

- § 457 OZ 1964: „Ak je zmluva neplatná alebo ak bola zrušená, je každý z účastníkov povinný vrátiť druhému všetko, čo podľa nej dostal.“
- § 2993 OZ: „Plnila-li strana, aniž tu byl platný závazek, má právo na vrácení toho, co plnila. Plnily-li obě strany, může každá ze stran požadovat, aby jí druhá strana vydala, co získala; právo druhé strany namítnout vzájemné plnění tím není dotčeno. To platí i v případě, byl-li závazek zrušen.“
  - + § 2994, 2995 OZ (viz níže)
- § 494 NOZ 2018: „[Vrátenie plnenia z neplatnej zmluvy] Kto prijal plnenie na neplatnú zmluvu, vráti, čo podľa nej získal; ak zo zmluvy plnily obidve strany, sú ich povinnosti vzájomné.“
  - + § 489 odst. 2, 3 NOZ 2018 (viz níže)

Tzv. zkrácený řetězec plnění

A dluží plnění (např. dodání věci) B; A si toto plnění sám objedná u C, se kterým se dohodne, že bude plnit přímo B. C tedy nedodává zboží nejprve svému věřiteli, který by jej následně dodával věřiteli svému, nýbrž dlužník C plní přímo věřiteli svého věřitele (A), tj. plní přímo B.

- srov. § 2995; § 489 odst. 2 NOZ 2018

Struktura kondikcí v § 2991

A. Kondikce z plnění

Pod kondikce z plnění řadíme z **výslovně upravených** skutkových podstat bezdůvodného obohacení v § 2991 odst. 2:

1. **plnění bez právního důvodu** (*condictio indebiti*),
2. **plnění z právního důvodu, který odpadl** (*condictio ob causam finitam*).

Ze skutkových podstat **výslovně neupravených** v § 2991 odst. 2 pak i

3. **plnění z právního důvodu, který nenastal** (*condictio ob rem*; srov. § 2997 odst. 1 věta druhá).

B. Kondikce nikoli z plnění

Z kondicí nikoli z plnění upravuje komentované ustanovení **výslovně**:

1. **protiprávní užití cizí hodnoty a**
2. **plnění za jiného** (*Rückgriffskondiktion*).

Ze zákonem **výslovně neupravených** skutkových podstat spadá mezi kondikce nikoli z plnění:

3. **kondikce z vynaložení nákladu ve prospěch jiného** (*Verwendungskondiction*, resp. *Aufwendungskondiktion*).
4. Samo protiprávní užití cizí hodnoty je součástí širší **kondikce z obohacení získaného zásahem do právní sféry jiného** (*Eingriffskondiktion*).

I. Kondikce z plnění

Plnění bez právního důvodu (plnění nedluhu, *condictio indebiti*)

- Závislost na pojetí pojmu plnění
- Skutková podstata:
  - Obohacení plněním
  - Absence právního (spravedlivého) důvodu od počátku
    - Neplatné právní jednání
    - Zdánlivé právní jednání (*non negotium*)

Vědomé plnění nedluhu

- Je předpokladem *condictio indebiti* omyl ohledně existence právního důvodu?
  - § 2997 odst. 1 OZ, § 490 I d) NOZ 2018
  - OZ 1964: nejednotné
    - Srov. např. III. ÚS 3822/15: uvádí, že tradiční podmínka, aby na straně toho, jenž plnil, muselo jít o omyl v existenci dluhu, jeho výši, či osobě věřitele, je právní praxí překonaná
- Odůvodnění:
  - Předpoklad darování?
  - Zákaz rozporného jednání s předchozím jednáním (*venire contra factum proprium*)

Plnění z právního důvodu, který odpadl (*condictio ob causam finitam*).

- Problém odpadnutí právního důvodu s účinky *ex tunc*
  - Vznik obohacení: počátek běhu promlčecí lhůty
  - Rozsah obohacení
- Plnění na základě pravomocného rozhodnutí, které bylo následně zrušeno (viz dále)

Plnění podle rozhodnutí, které bylo následně zrušeno

- Pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu, podle kterého bylo plněno
- Následně zrušeno dovolacím soudem: hmotněprávní důvod od počátku neexistoval
- Lze považovat rozhodnutí odvolacího soudu za právní důvod, který následně odpadl?
  - Konstitutivní X deklaratorní rozhodnutí
  - Problém: běh promlčecích lhůt
  - Števček, § 451, m.č. 12. X NS SR, sp.zn. 5 Mcdo 17/2009

Rozsudek NS ze dne 23. 4. 2014, sp.zn. 31 Cdo 3309/2011:

- „Ochrana porušenému právu je poskytována tak, že soud uloží procesní (tedy veřejnoprávní) povinnost žalovanému splnit povinnost, vyplývající ze závazku; chováním, které je v souladu s takovým rozsudkem, zaniká nejen procesní povinnost plynoucí z výroku rozhodnutí, ale i jí odpovídající hmotněprávní závazek (dluh), o kterém byl veden spor. To platí bez ohledu na to, jaký motiv (pohnutka) vede žalovaného ke splnění uložené povinnosti.“
- „Je tedy zřejmé, že pokud žalovaný ať již dobrovolně nebo ve vykonávacím řízení - splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, zaniká splněním. Jestliže neexistovala (...), získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení.“
- Srov. usnesení ÚS ze dne 11. 10. 2016, sp.zn. III.ÚS 2153/16.

– Senáty č. 21, 29:

- plnění, poskytnuté na základě pravomocného rozsudku, nemá za následek zánik dluhu, neboť splnění předpokládá vůli plnit dluh; jestliže však někdo plní na základě vykonatelného a pravomocného soudního rozhodnutí, nemá vůli splnit dluh, ale jen činí to, co mu rozhodnutí ukládá. Plnění poskytnuté na základě vykonatelného rozhodnutí soudu nemůže mít za následek zánik dluhu, ani kdyby dluh existoval.
- Po zrušení rozhodnutí by tedy byl prostor pro další postup řízení (žalobce by nebyl nucen brát žalobu zpět), ve kterém by se meritorně o nároku žalobce rozhodlo. Pokud by soud v pokračujícím řízení dospěl k závěru, že žalobci právo skutečně náleží, musel by zaúčtovat na tento nárok plnění poskytnuté podle zrušeného rozhodnutí.
- Neměl-li by žalobce ve skutečnosti tento nárok, pak by měl žalovaný právo na vydání bezdůvodného obohacení.

Procesní souvislosti

Postavení stran v navazujícím

– Postup po zrušení rozhodnutí

- Zpětvzetí žaloby pro splnění dluhu žalovaným? Jinak zamítnutí?
- Senáty č. 21, 29: nedošlo ke splnění
- Petrov: Navrhuje, aby v případě, kdy nedojde k zpětvzetí, soud sice žalobu zamítl, avšak aby se vyjádřil „v odůvodnění k meritu věci, tedy k tomu, zda žalobce nárok neměl (a žalobu by bylo třeba beztak zamítnout), anebo měl (a žaloba se zamítá jen proto, že již bylo splněno). Takové odůvodnění bude v sepětí se zamítavým výrokem (srov. NS 26 Cdo 407/2013) představovat *res iudicata* pro případné pozdější soudní řízení, které objednatel vyvolá žalobou proti zhotoviteli...“.
- ?

– Postavení stran v navazujícím vypořádacím řízení, zejména rozložení důkazního břemena

- Musí žalobce (žalovaný v předchozím řízení) prokázat, že dluh neexistoval, tj. že plnil nedluh?
  - Pb.: soulad s právem na spravedlivý proces, když by jeden z účastníků i přes zrušení rozhodnutí získal v dalším řízení výhodu na úkor druhého?
- Spíše řešení na úrovni rozložení důkazního břemena:
  - poskytoval plnění (původní žalovaný) prokazuje jen 1) plnění, 2) že se plnění zakládalo na rozhodnutí, 3) že toto rozhodnutí bylo následně zrušeno; prokazuje tedy následné odpadnutí přímého právního důvodu plnění.
  - Následně je na příjemci plnění (původní žalobce), aby prokázal, že existuje právní důvod pro ponechání si tohoto plnění, který má oporu v hmotném právu.

Běh promlčecí lhůty:

- Velký senát NS: „*Jestliže na základě povinnosti uložené pravomocným rozhodnutím soudu, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, žalovaný plnil na neexistující dluh, pak žalobci vzniká bezdůvodné obohacení, a to okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno. Tímto okamžikem též začíná běh promlčecí doby k uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení (§ 107 obč. zák.).*“

- § 96 odst. 6 OSŘ (účinnost 30. 9. 2017): Byl-li návrh na zahájení řízení vzat zpět až po té, co rozhodnutí odvolacího soudu, případně též soudu prvního stupně, o věci bylo dovolacím soudem zrušeno, soud rozhodne, že zpětvzetí návrhu není účinné, jestliže důvodem pro zpětvzetí návrhu byla skutečnost, která nastala v době, kdy trvaly účinky zrušeného rozhodnutí.

Plnění z právního důvodu, který nenastal (*condictio ob rem*).

- srov. § 2997 odst. 1 věta druhá
- § 488 odst. 2, 3 návrhu OZ 2018
- Odlišení od *condictio indebiti*, *condictio ob causam finitam*
  - Počáteční existence právního důvodu
  - Okamžik vzniku BO

Condictio ob rem

- *condictio ob causam datorum*; CIC: *condictio causa data causa non secuta*
- Plnění z právního důvodu, který nenastal. Zmaření účelu plnění.

§ 2997

(1) Dlužník, který plnil dluh nežalovatelný nebo promlčený nebo takový, který je neplatný pro nedostatek formy, nemá právo na vrácení toho, co plnil. Právo na vrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen, ledaže **plnil z právního důvodu, který později nenastal** nebo odpadl.

§ 488 NOZ 2018

(2) Bezdůvodným obohacením je zejména majetkový prospěch získaný ..., plněním z právního důvodu, který ... nenastal ...

(3) Plnění na právní důvod, který nenastal, je bezdůvodným obohacením iba vtedy, ak obohatená osoba vedela alebo vzhľadom na okolnosti mohla vedieť, že bolo plnené za týmto účelom a bolo rozumné predpokladať, že v prípade, že právní důvod nenastane, sa má plnění vrátit'.

- srov. obecné pravidlo pro posouzení plnění

– Geneze (ŘP – uzavřený počet smluvních typů)

- Pb.: připuštění inominátních smluv
- Uvádí se, že aplikační rozsah tohoto ustanovení je prakticky omezen na případy, kdy povinnost k poskytnutí protiplnění nemůže vzniknout nebo ji strany nechťejí.

– Dohoda o účelu plnění, který následně nenastane

- Předpoklad: dohoda o právním důvodu plnění
- Poskytnutí plnění za účelem, aby příjemce neučinil trestní oznámení (souhlas s trestním stíháním); po přijetí plnění je však učiní.
- Domáci H poskytuje vdovci W 20 let služby jako pomocnice v domácnosti, aniž by za to dostala odměnu. Tyto služby jsou poskytovány v očekávání, o kterém W ví a které sdílí, že ji učiní buď dědičkou nebo odkazovnicí nebo ji jiným způsobem odškodní. Krátce před svou smrtí však změní závěť, H nedostane nic.

- A chce vystavět dům na svém pozemku. Za tím účelem zamýšlí zadat stavební práce stavebníkovi S. Na základě předběžné dohody započne stavebník s výkonem prací s tím, že se pak dohodnou na ceně. Následně nedojde pro neshody k uzavření smlouvy.
- Poskytnutí zálohy, aniž by následně došlo k uzavření smlouvy
- Poskytnutí plnění v očekávání, že příjemce **bude pohnut k právnímu jednání** (např. k uzavření smlouvy) a k poskytnutí protiplnění (*Vorleistungsfall*). Např. kupující zaplatí prodávajícímu část předpokládané kupní ceny, aby jej pohnul k uzavření kupní smlouvy. Druhá strana nakonec odmítne smlouvu uzavřít.
- **De lege lata: Do jaké míry jde o plnění z právního důvodu, který odpadá?**
  - Např. smlouva o záloze?

Rozsudek NS ze dne 30. 1. 2001, sp.zn. 25 Cdo 968/99.

- Srov. např. případy, kdy ujednání o poskytnutí zálohy bylo obsaženo ve smlouvě o smlouvě budoucí, která byla sama neplatná. Následně byla záloha skutečně zaplacená. NS dospěl k závěru, že „*tato platba žalobce měla charakter zálohy na kupní cenu za pozemek, o jehož prodeji jednal žalovaný se žalobcem, a to bez ohledu na to, zda účastníci uzavřeli dohodu o budoucí kupní smlouvě a zda taková dohoda byla platná či nikoliv. Za dostatečný právní důvod k plnění (k poskytnutí zálohy na budoucí koupi) je totiž třeba považovat i **příslib budoucího úplatného převodu vlastnictví**, pro nějž - na rozdíl od smlouvy o převodu - není forma předepsána. Podstatné je, že plnění bylo poskytnuto žalovanému předtím, než ke kupní smlouvě mělo vůbec dojít, a že bylo poskytnuto a žalovaným přijato v souvislosti se zamýšlenou koupí. Podle ustanovení § 498 obč. zák. totiž platí, že na to, co bylo dáno před uzavřením smlouvy některým účastníkem, hledí se jako na zálohu. (...) nárok na vrácení zálohy poskytnuté v souvislosti se zamýšlenou koupí, která se později nerealizovala, je třeba po právní stránce **posoudit jako nárok na vydání bezdůvodného obohacení získaného plněním, jehož právní důvod dodatečně odpadá** (§ 451 odst. 2 obč. zák.).“*“
- rozsudek ze dne 14. 11. 2016, sp.zn. 28 Cdo 2100/2016

Rozsudek NS ze dne 28. 3. 2018, sp.zn. 28 Cdo 4744/2017

Žalobkyně poskytla hodnotu věřiteli obohaceného, kterému plnila (skutkově není vyjasněno) buď na základě jejich dohody nebo pod příslibem, že tento na ni poté převede automobil; pokud zde nebyla uzavřena smlouva, ale jen příslib převodu automobilu za plnění, pak jde o kondikci z právního důvodu, který nenastal.

„Bylo-li takto žalobkyní plněno na smluvený závazek účastníků, nabízí se právě kvalifikace bezdůvodného obohacení jako majetkového prospěchu vzniklého plněním z právního důvodu, jenž odpadl (byla-li snad účastníky uzavřená dohoda ze strany žalovaného nesplněná později zrušena, **případně nebyl-li realizován příslib žalovaného o převodu vlastnického práva na žalobkyni, jenž by byl rovněž dostatečným důvodem žalobkyní poskytnutého plnění**). V takovém případě vzniklo by bezdůvodné obohacení okamžikem zrušení smlouvy (§ 48 odst. 2 obč. zák.), **případně tehdy, kdy žalovaný odmítl dříve učiněný příslib převodu vlastnického práva k věci, resp. kdy odmítl věc prodat, či vytvořil takový stav, z něhož bylo zřejmé, že koupě již nebude realizována** (k tomu přiměřeně srovnej např. i rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. prosince 1997, sp. zn. 2 Cdon 944/97, uveřejněný v časopise Soudní judikatura, ročník 1998, sešit 9, poř. č. 66; nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2001, sp. zn. 25 Cdo 968/99).“

II. Kondikce nikoli z plnění

Předpoklady

1. Obohacení
2. Nabyté jiným způsobem než plněním
3. Bez právního důvodu na úkor jiného (tzv. teorie přiřazení)

Kondikce z obohacení získaného zásahem do právní sféry jiného (*Eingriffskondiktion*)

Demonstrativní přehled případů, které řadíme pod kondikce ze zásahu do právní sféry jiného:

1. Nabytí cizí hodnoty
2. Užívání cizí hodnoty
3. Spotřebování cizí hodnoty
4. Požívání cizí hodnoty
5. Právní dispozice s cizí věcí
  - Právní osud získaného protiplnění: § 3001 I a § 3004 I 2 analogicky

- OZ, návrh OZ 2018: výslovně upravují jen nejčastější případ – **protiprávní užití cizí hodnoty**.
- K případům, kdy dochází ke střetu plnění se zásahem viz níže (částečně v § 2994 OZ, § 489 odst. 3)

Zvláštní problém: užívání veřejného prostranství

- § 34 zákona o obcích: Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru.
- 33 Odo 1253/2005: „*Není-li proto v občanskoprávní rovině (např. smlouvou) upraveno obecné užívání veřejného prostranství, zahrnujícího i jen z části pozemky vlastnický náležející třetí osobě, má to za následek vznik bezdůvodného obohacení na straně obce plněním bez právního důvodu (§ 451 odst. 2 obč. zák.), neboť i když existuje právní důvod užívání veřejného prostranství, nejde o titul, podle kterého by obci vzniklo oprávnění, aby takové plnění ze strany třetí osoby (strpění užívání jejího majetku) bylo poskytováno bezplatně.*“
- Pb.: věnování jako právní důvod, vnucené obohacení, § 2992

Užívání veřejných cest

28 Cdo 2328/2017: „*Argumentace, že i na silniční pozemky mělo by snad dopadat obecné užívání pozemních komunikací dle § 19 zákona č. 13/1997 Sb. a vlastníci těchto pozemků měli tak povinnost strpět bezplatné užívání svých pozemků, přílehlavá není. Užívání pozemků jejich zastavěním, resp. obestavěním nelze zaměňovat s užíváním staveb (silnic), které na pozemcích bez souhlasu žalobců leží (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 2056/2009). Předmětem obecného užívání podle zákona č. 13/1997 Sb. je právě stavba pozemní komunikace, jakožto samostatná věc, nikoliv pozemky, na nichž se komunikace nachází. Skutečnost, že komunikace ze zákona podléhá bezplatnému obecnému užívání, nevylučuje vznik bezdůvodného obohacení na straně vlastníka komunikace...“*

Plnění za jiného (*Rückgriffskondiktion*)

§ 489 odst. 1 NOZ 2018: „Bezodvodně se obohatil aj ten, za koho sa plnilo, čo podľa práva mal plniť sám, ibaže sa tak plnilo na základe dohody.“

- Kedy lze plnit za jiného?
- Jaké jsou účinky ve vztahu k plněnému dluhu (regresní nárok vs. subrogace)
- Předpoklady:
  - Plnění věřiteli za jiného (včetně vůle plnit za jiného)
    - X plnění v domnění, že jde o vlastní dluh
  - Plnění osoby odlišné od dlužníka (X subrogace)
  - Plnění vede k zániku dluhu dlužníka
  - Neexistují zvláštní zákonná nebo smluvní regresní pravidla
- Uspokojení ze zástavy, když zástavní dlužník není totožný s obligačním: NS SR, 2 Cdo 71/99

Kondikce z vynaložení nákladu ve prospěch jiného (*Verwendungskondiction, resp. Aufwendungskondiktion*)

- Výdaj (náklad) X plnění: odlišují se účelovým určením
- Často jde o problém vnuceného obohacení

Vyloučení kondikce

§ 2992 OZ

Byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, nebo učinila-li jedna osoba něco ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí, nevzniká povinnost obohacení vydat; to platí i v případě, že jedna osoba obohatí druhou s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat.

§ 2997 OZ

(1) Dlužník, který plnil dluh nežalovatelný nebo promlčený nebo takový, který je neplatný pro nedostatek formy, nemá právo na vrácení toho, co plnil. Právo na vrácení nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen, ledaže plnil z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl.

(2) Plnila-li osoba proto, že k tomu byla přivedena lstí, donucena hrozbou nebo zneužitím závislosti, ustanovení odstavce 1 se nepoužije. To platí i v případě, že plnila osoba nespolečenská.

§ 490 NOZ 2018

Vylúčenie bezdôvodného obohatenia

(1) Povinnosť vrátiť bezdôvodné obohatenie nevzniká

- a) ak bol dlh plnený predčasne alebo nebolo uplatnené právo, hoci uplatnené byť mohlo,
- b) ak bol plnený dlh premlčaný, neplatný pre nedostatok formy, alebo dlh ktorý nepožíva právnu ochranu,
- c) ak to odporuje účelu pravidla ustanovujúceho neplatnosť právneho úkonu, na základe ktorého sa plnilo alebo
- d) ak osoba vedome obohatila druhú bez toho, aby bola povinná tak urobiť a zákon nestanoví inak, ibaže osoba plnila v dôsledku lsti, donútenia hrozbou či zneužitím závislosti, alebo ak bola jej spôsobilosť na právne úkony obmedzená.

(2) Povinnosť vrátiť bezdôvodné obohatenie tiež nevzniká, ak predmet obohatenia nie je dobre možné vydať a k obohateniu došlo bez súhlasu obohateného alebo ak bol obohatený v dobrej viere, ibaže by to viedlo k stavu odporujúceho dobrým mravom. Obohatený má však povinnosť vydať ako bezdôvodné obohatenie to, čo obohatením na svojich nákladoch ušetril. [§ 3001 odst. 2 OZ]

(3) Povinnosť vrátiť bezdôvodné obohatenie nevzniká ani vtedy, ak by priznanie bezdôvodného obohatenia viedlo k stavu zjavne odporujúceho dobrým mravom.

Důkazní břemeno

- 28 Cdo 5089/2017
- NS SR, 2 Cdo 92/2010: splnění předpokladů musí prokázat ten, kdo tvrdí, že na jeho prospěch bylo získané BO

Bezdůvodné obohacení s účastí více osob

Bezdůvodné obohacení s účastí více osob

Příklad č. 1: usnesení NS ze dne 10. 12. 2014, sp.zn. 28 Cdo 3569/2014

- Zhodnocení nemovitosti třetí osoby na základě neplatné smlouvy
- Sjednání neplatné smlouvy o dílo, kterým byla zhodnocena nemovitost ve vlastnictví třetí osoby (objednatel se mylně domníval, že je sám vlastníkem)
- Pb.: majetkový prospěch obohaceného? NS: Projeví-li určitá osoba ve smlouvě zájem o plnění majetkového rázu, jež je jí poskytnuto, dostane se jí takto zjevně majetkového prospěchu bez ohledu na to, zda se tímto současně zhodnotí majetek jiné osoby.

Příklad č. 2: plnění subdodavatele S, který jedná na základě smlouvy s dodavatelem D a přímo zhodnocuje statky objednatele O.

- Existují zde dva vztahy plnění, jednak poskytnutím objednaných prací plní svůj dluh S vůči svému smluvnímu partnerovi D; současně však tím plní i D svůj dluh vůči O.
- S plnil na základě neplatné smlouvy
- Obě smlouvy jsou neplatné

Bezdůvodné obohacení s účastí více osob Základní přístupy k řešení

1. Pro vypořádání BO je rozhodující jen dotčený vztah plnění
  2. Subsidiarita vztahů plnění vůči kondicím nikoli z plnění
- Jen zásady, východiska; poměřováním lze dospět k odlišnému řešení
  - Srov. § 2994, 2995; § 489 odst. 2, 3 NOZ 2018

Relevance jen dotčeného vztahu plnění

- Při určení vztahu plnění je třeba vycházet z **pojmu plnění**, nikoli jen ze vztahu poskytnutí hodnoty. **Věřitelem (ochuzeným)** je tedy poskytovatel plnění, nikoli nutně osoba, která příslušnou hodnotu (např. na základě pokynu věřitele) osobně poskytla (poskytovatel hodnoty). **Dlužníkem (obohaceným)** je pak příjemce plnění, nikoli nutně ten, komu byla příslušná majetková hodnota poskytnuta.
- Pro relevanci právě jen dotčeného vztahu plnění, ve kterém má dojít k vypořádání, hovoří zejména následující **důvody**:
  - a) Každá ze smluvních stran si může ponechat námitky vůči svému smluvnímu partnerovi.
  - b) Smluvní strana má být chráněna vůči námitkám, které plynou ze vztahu druhé smluvní strany se třetí osobou (*exceptio ex iure tertii*).
  - c) Každá smluvní strana má nést insolvenční riziko jen svého smluvního partnera. Jinak by totiž vzniklo riziko dvojí platby (viz níže). Současně i v soudním řízení má být každá strana vystavena jen svému smluvnímu partnerovi, nikoli třetí osobě.

Subsidiarita kondicí nikoli z plnění

- Nejde jen o přednost kondicí z plnění před kondicemi nikoli z plnění, nýbrž obecně o přednost vztahů plnění
- Totožnost předmětu obohacení
- Srov. § 2994, 2995 OZ, § 489 odst. 2, 3 NOZ 2018

§ 2994 OZ

Dal-li někdo neoprávněně věc k užívání nebo požívání jinému, aniž ten byl v dobré víře, má vlastník nebo spoluvlastník věci vůči uživateli nebo požívateli právo na náhradu.

§ 2995 OZ

Vedlo-li plnění k obohacení třetí osoby, vydá je ochuzenému, jen pokud byl ochuzený k plnění přiveden lstí, donucen hrozbou či zneužitím závislosti nebo pokud nebyl svéprávný.

§ 489 NOZ 2018

(2) Tretia osoba sa bezdôvodne obohatila plnením, ak plnenie toho, kto plnil, bolo vylákané ľstou, vynútené hrozbou alebo zneužitím slabšieho postavenia alebo ak nemal plnú spôsobilosť na právne úkony.

(3) Prijemca plnenia, ktorý nebol dobromyseľný, sa bezdôvodne obohatí aj voči tretej osobe, na úkor ktorej došlo k obohateniu, ibaže zákon ustanoví inak.

Tzv. blokační účinek § 457 OZ 1964

- rozsudek NS ze dne 28. 3. 2012, sp.zn. 28 Cdo 808/2011: „*Otázka aktivní i pasivní věcné legitimity v případě vydání bezdůvodného obohacení získaného na základě neplatné či zrušené smlouvy je v judikatuře Nejvyššího soudu konstantně řešena: Z [díky] ustanovení § 457 obč. zák. vyplývá, že spočívá-li bezdůvodné obohacení v plnění na základě neplatné smlouvy, jsou ve vzájemném vztahu pouze její účastníci; to platí bez ohledu na to, zda se v souvislosti s plněním z neplatné smlouvy obohatil i někdo jiný nebo zda v souvislosti s plněním z této smlouvy došlo k bezdůvodnému obohacení i na úkor někoho jiného.*

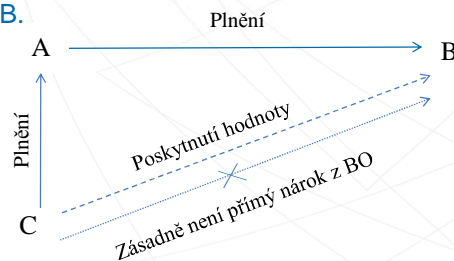
+ přehled předchozí judikatury

- Problémy:
  - Bezvýhradná aplikace (teoretická neukotvenost: nepřipouštělo se prolomení)
  - Vázanost jen na vzájemná plnění (srov. např. darování, které vede k obohacení třetí osoby)

Tzv. zkrácený řetězec plnění

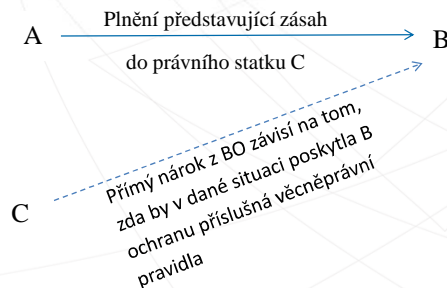
A dluží plnění (např. dodání věci) B; A si toto plnění sám objedná u C, se kterým se dohodne, že bude plnit přímo B. C tedy nedodává zboží nejprve svému věřiteli, který by jej následně dodával věřiteli svému, nýbrž dlužník C plní přímo věřiteli svého věřitele (A), tj. plní přímo B.

Překrytí plnění a zásahu

- V řadě případů může **plnění dvou osob současně představovat zásah do práv nezúčastněné třetí osoby (být na úkor třetího)**. Pravidelně jde o případy, kdy je předmětem plnění majetková hodnota, která náleží jinému než poskytovateli plnění. Typickým příkladem může být poskytnutí cizí věci k užívání jinému (např. pronájem cizí věci).

- Požadavek koherentního řešení s úpravou věcných práv (*sachenrechtliche Parallelwertung*)
- § 2994; § 1082 (Pb.: úprava v OZ 1964); § 489 odst. 3 NOZ 2018

Příklad: 28 Cdo 4784/2017

- Mezi stávající členkou bytového družstva jako převodkyní a žalobkyní jako nabyvatelkou byla uzavřena neplatná smlouva o převodu členských práv; nabyvatelka se tak členkou bytového družstva nestala. Z toho NS dovodil mj. to, že nadále trval nájemní vztah mezi družstvem a dosavadním členem a že smlouva o nájmu uzavřená s žalobkyní je neplatná.
- Členem družstva a nájemcem družstevního bytu byl nadále převodce.
- Převodce však uzavřel se (zdánlivým) členem družstva a nájemcem podnájemní smlouvu.
- Žalobkyně se domáhala po bytovém družstvu vydání bezdůvodného obohacení spočívajícího v zaplaceném nájemném (hrazeném na základě neplatné nájemní smlouvy). Vlastní problém však spočíval spíše v posouzení nároku družstva na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého užíváním bytu ze strany žalobkyně a v poměru obou těchto nároků; žalované družstvo tento nárok též skutečně uplatnilo.

1) Přenechá-li vlastník obligační smlouvou svoji věc k užívání osobě A, vylučuje tato skutečnost možnost vlastníka domáhat se na třetí osobě B vydání bezdůvodného obohacení získaného neoprávněným užíváním této věci (např. osoba B je zloděj, který věc svémocně odňal osobě A)?

2) Mají se od situace uvedené sub 1) odlišovat případy, kdy vlastník přenechá obligační smlouvou svoji věc k užívání nejprve osobě A a následně (za trvání obligačního práva osoby A) osobě B, přičemž dle NS je smlouva, uzavřená s B, neplatná?

Nájemce
z neplatné nájemní
smlouvy
žalobce

Neplatný nájem
Probíhá vypořádání
(condictio indebiti)

Družstvo
(pronajímatel)
žalovaný

Podnájem
(neplatný)
probíhá vypořádání
condictio indebiti

Není zde žádné
vypořádání. Nájemce však
nemusí platit nájemné,
protože mu pronajímatel
neumožnil užívání věci

Podnájemník
z neplatné podn. sml.
(objektivně *nájemce a člen*
družstva)

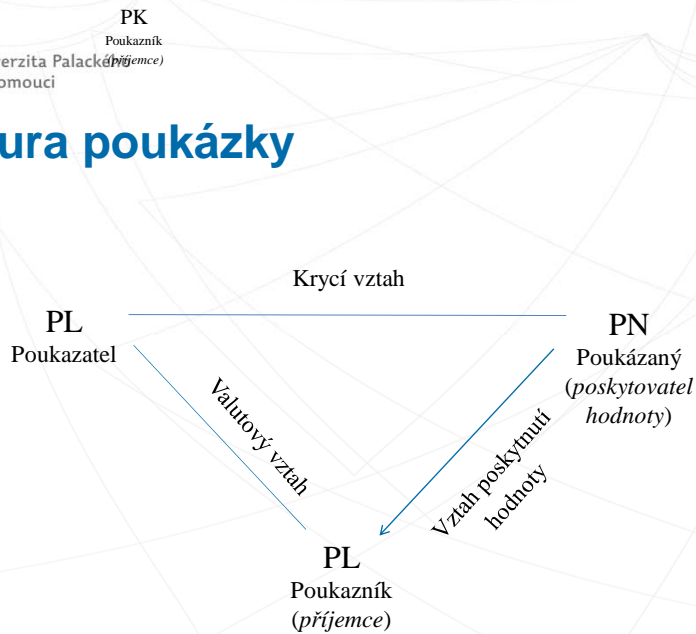

Poukázka a obdobné případy

- Tzv. **poukázka v netechnickém** smyslu: situace, kdy poukázaný (PN) na výzvu poukazatele (PL) poskytuje majetkovou hodnotu poukazníkovi (PK).

Struktura poukázky

BO při účinné poukázce

- Vada v krycím vztahu
  - Typicky § 2995 OZ, § 489 odst. 2 NOZ 2018
- Vada ve valutovém vztahu
  - O tuto situaci se jedná též v případě neoprávněných převodů z účtů při zneužití dispozičního oprávnění (např. i při zneužití platební karty)
  - Př.: A uzavře s B smlouvu, podle které má A poukázat peněžní prostředky na účet B; B však omylem uvede ve smlouvě nesprávné číslo účtu, jehož majitelem je C. A, který plní podle smlouvy, splnil svůj dluh tím, že poukázal peněžní prostředky na ujednané číslo účtu. Mezi B a C není žádný vztah plnění; C je tedy obohacen (nikoli plněním) na úkor B.

- Ve výsledku stejně i NS (usnesení NS ze dne 2. 4. 2013, sp.zn. 28 Cdo 2360/2012): „*Okolnost, že záloha v souladu s dohodou účastníků byla poukázána na určené platební místo (§ 567 odst. 1 obč. zák.), pak nemění ničeho na povinnosti převodce zálohu poté, co z převodu práv sešlo, vrátit druhému účastníkovi smlouvy. Zaplacením peněžité částky na dohodou účastníků sjednané platební místo (účet u peněžního ústavu, jehož majitelem je třetí osoba) s úmyslem složit zálohu na budoucí úplatný převod práv totiž bylo plněno budoucímu převodci (a nikoliv třetí osobě - majiteli účtu), který je také povinen složenou zálohu, poté, co ze smlouvy sešlo, vrátit. K zániku dluhu v důsledku úhrady poukázané na sjednané či určené platební místo srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4264/2009, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2012, sp. zn. 20 Cdo 1454/2010.*“

Tzv. dvojí vada

- Příklad tzv. dvojí vady nastává tehdy, je-li vadný jak krycí, tak i valutový vztah. To má za následek, že ani poukázaný neměl povinnost plnit vůči poukazateli, ani poukazatel neměl povinnost plnit vůči poukazníkovi.
- I zde je třeba tzv. vypořádání oklikou

BO při vadné poukázce

- Poskytnutí hodnoty lze považovat za plnění ze strany poukazatele
- Poskytnutí hodnoty nelze považovat za plnění ze strany poukazatele
  - Např. A uzavře s B smlouvu, podle které má A poukázat peněžní prostředky na účet B; A se však omylem přepíše a převede prostředky na nesprávný účet, jehož majitelem je C (tzv. mylná platba). Vzniká kondikce nikoli z plnění A vůči C.
  - majitel účtu A dal bance pokyn k převodu prostředků ze svého účtu v určité výši v českých korunách, banka však omylem zaslala příjemci B tutéž částku, ovšem v eurech. (Ve výsledku shodně usnesení NS ze dne 10. 6. 2014, sp.zn. 28 Cdo 4216/2013)

Plnění za jiného

- **Plnění dluhu není podníceno ze strany dlužníka**
  - Pokud není plnění třetí osoby podníceno ze strany dlužníka, ani mu není jinak přičitatelné, nemůže být vystaven kondikci z plnění. V úvahu přichází jen kondikce nikoli z plnění.
  - Vadný valutový vztah (neexistuje-li dluh, který má být splněn): přímá kondice třetí osoby vůči příjemci hodnoty
- **Plnění dluhu je podníceno ze strany dlužníka**
  - Stejně jako v případě poukázky

Postoupení pohledávky

- **Dlužník po postoupení pohledávky plní původnímu věřiteli**
  - § 1882
  - Postupitel je obohacen na úkor postupníka (kondikce ze zásahu do právní sféry třetí osoby); tzv. plnění neoprávněnému
- **Postupovaná pohledávka neexistuje**
  - Vypořádání v rámci příslušného vztahu plnění

– Neplatná smlouva o postoupení pohledávky

– Oznámení postoupení pohledávky ze strany postupitele

- Existuje-li dlužníkův dluh:
  - Účinky splnění dluhu: stejné účinky jako v případě účinného plnění neoprávněnému
  - rozsudek NS ze 20. 5. 2013, sp.zn. 32 Cdo 1656/2012: „... postoupením pohledávky nastává změna v osobě věřitele, kdy do práva postupitele na plnění postupované pohledávky (včetně jejího příslušenství a práv s ní spojených) vstupuje postupník. V případě neplatné smlouvy o postoupení pohledávky však tyto účinky nenastávají a postupník od postupitele nenabývá nic, co by byl povinen mu vrátet. Z toho se odvíjí závěr, že neplatné postoupení pohledávky samo o sobě (bez dalšího) nemůže způsobit bezdůvodné obohacení postupníka na úkor postupitele. Jiná situace však může nastat v případě, plní-li dlužník postupníku poté, kdy mu postoupení pohledávky oznámil postupitel. Nejvyšší soud již v rozsudku uveřejněném pod číslem 16/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek formuloval a odůvodnil právní závěr, že oznámil-li postupitel dlužníku postoupení pohledávky a dlužník na základě tohoto oznámení splnil dluh postupníku, došlo ke splnění dluhu, i když smlouva o postoupení pohledávky je neplatná (§ 524 a násl. obč. zák.). Stejně účinky, tj. zánik dluhu dlužníka by v této situaci měl i jeho projev vůle směřující k započtení vůči postupníkovi proti postupované pohledávce (srov. § 529 obč. zák. a dále právní závěry například v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2009, sp. zn. 23 Cdo 2999/2007). V obou těchto případech zániku dluhu (ať již splněním nebo započtením) by postupník mohl získat majetkový prospěch na úkor postupitele, který v důsledku neplatné smlouvy o postoupení pohledávek nepřestal být věřitelem dlužníka.“
- Neexistuje-li postoupená pohledávka:
  - Vypořádání v rámci vztahu plnění
  - Rozdíl od poukázky: zde totiž dlužník plnil postupníkovi

– Věrohodné prokázání postoupení pohledávky ze strany postupníka

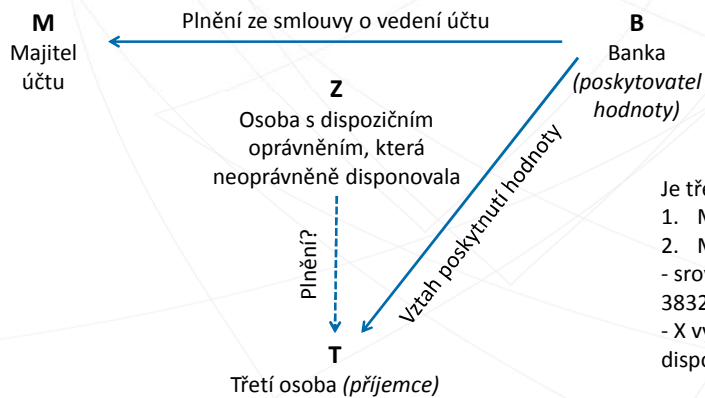
- Podle toho, zda bylo toto prokázání přičitatelné postupiteli (věřiteli); např. předložení postoupní smlouvy, kterou podepsal postupitel
- NS: zkoumá jen dobrou víru dlužníka (nikoli přičitatelnost postupiteli)

Rozsudek NS ze dne 1. 7. 2004, sp. zn. 29 Odo 606/2003: „V případě, že žalobce postoupení pohledávky dlužníku neoznámil, je třeba zkoumat, zda mu žalovaná prokázala postoupení pohledávky smlouvou uzavřenou se žalobcem. Stalo-li se tak, je třeba si položit otázku, zda z vlastního obsahu smlouvy nebo z okolností, jež doprovázely její předložení, mohl dlužník (Z. d. S.) zjistit, že postupitel (žalobce) jednal při uzavření postoupní smlouvy v duševní poruše, která jej činila k tomuto právnímu úkonu neschopným (srov. § 38 odst. 2 obč. zák.). Jestliže takovou vědomost dlužníku přičíst nelze, pak platí, že plnění, které dlužník poskytl žalované na základě předložené smlouvy o postoupení pohledávky, mělo v příslušném rozsahu za následek zánik dluhu (§ 559 obč. zák.). Takový průkaz postoupení pohledávky je totiž třeba považovat za dostatečný ve smyslu ustanovení § 526 odst. 1 obč. zák. Kdyby požadavek průkazu postoupení pohledávky postupníkem měl zahrnovat i povinnost dlužníka prověřit platnost smlouvy o postoupení pohledávky v rovině neplatnosti dle § 38 odst. 2 obč. zák. dotazem na postupitele, pak by ustanovení § 526 odst. 1 věty druhé obč. zák. bylo obsolentní, neboť dlužníkovo plnění by po kladném zodpovězení takového dotazu postupitelem podléhalo režimu § 526 odst. 2 obč. zák.“

Další vybrané problémy

1. Neoprávněná dispozice s prostředky na účtu

Je třeba rozlišovat:

1. Mezi Z a T není vztah plnění
2. Mezi Z a T je vztah plnění
  - srov. 28 Cdo 1155/2016, 28 Cdo 3832/2014
  - X vyplacení v rozporu s dispozičním oprávněním

2. Platba kradenou platební kartou

– Srov. § 1109, 1110, 1111

3. Postižení majetku třetí osoby při výkonu rozhodnutí

- exekučně (insolvenčně) byl neoprávněně postižen majetek třetí osoby
- Stanovisko NS ČSSR, sp.zn. Cpjř 79/72, R 20/1974: „Nepodanie návrhu na vylúčenie hnutelných vecí, hotových peňazí a iných vecí, u ktorých nedochádza pri súdnom výkone rozhodnutia k predaju, z výkonu rozhodnutia podľa ustanovenia § 267 ods. 1 O. s. p., nevylučuje možnosť žalovať veriteľa (oprávneného pri súdnom výkone rozhodnutia) na plnenie z neoprávneného majetkového prospěchu.“
- Rozsudek NS ze dne 2. 5. 2012, sp.zn. 28 Cdo 1512/2011: „Získal-li v exekuci oprávněný plnění z majetku jiné osoby, jež sama neměla povinnost plnit a ani neprojevila vůli plnit za osobu povinnou (§ 454 obč. zák.), došlo na jeho straně ke vzniku bezdůvodného obohacení (ke vzniku majetkového prospěchu získaného plněním bez právního důvodu; § 451 odst. 1 obč. zák.), které je povinen ochuzeně osobě vydat.“
- Konkurs: usnesení NS ze dne 4. 5. 2016, sp.zn. 28 Cdo 3722/2015.

Rozsudek NS ze dne 23. 4. 2014, sp.zn. 31 Cdo 3309/2011:

- „Je tedy zřejmé, že pokud žalovaný ať již dobrovolně nebo ve vykonávacím řízení splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, zaniká **splněním**. Jestliže neexistovala (...), získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení.“

Způsob a rozsah vydání BO

- Způsob (§ 2999 OZ, § 491 NOZ 2018)
- Rozsah
  - Obvyklá cena. Cena služby nebo navýšení hodnoty majetku obohaceného
  - Ujednaná cena
    - § 2999 odst. 2: „Plnil-li ochuzený za úplaty, poskytne se náhrada ve výši této úplaty; to neplatí, zakládá-li výše úplaty důvod neplatnosti smlouvy nebo důvod pro zrušení závazku, anebo byla-li výše úplaty takovým důvodem podstatně ovlivněna.“
    - § 491 odst. 3 NOZ 2018: „Pri určovaní obvyklej ceny sa vychádza z toho, čo by si účastníci so skutočným úmyslom uzavrieli zmluvu a v súlade s právom dohodli ako cenu za obohatenie.“

Předmět obohacení. Zvýšení hodnoty majetku nebo služba?

Srov. např. usnesení NS ze dne 6. 12. 2012, sp.zn. 28 Cdo 3481/2012: „*Otázkou rozsahu bezdůvodného obohacení získaného úpravami cizí nemovitosti uskutečněnými bez právního důvodu, eventuálně na základě neplatného právního úkonu či právního důvodu, který posléze odpadl, se Nejvyšší soud opakovaně zabýval. Dospěl přitom k závěru, že v případě stavebních úprav nemovitosti není dobře možné, aby její vlastník investorovi vydal to, co bezdůvodným obohacením nabyt (rekonstrukci nemovitosti). Proto je na místě poskytnutí peněžité náhrady podle § 458 odst. 1 věty druhé obč. zák. **Výše této náhrady pak neodpovídá hodnotě vynaložených prostředků či provedených prací (investic), nýbrž zhodnocení věci, jež se obohacenému dostalo, tj. rozdílu mezi hodnotou věci (tržní cenou) před investicemi a poté.** Obohacený je totiž povinen vydat jen ten majetkový prospěch, jehož se mu obohacením dostalo, a nikoliv nahradit majetkovou ztrátu tomu, na jehož úkor bylo obohacení získáno.*

- R 26/75: V případě vypořádání hodnot vynaložených na cizí nemovitost je pohledávkou z bezdůvodného obohacení nikoliv hodnota vynaložených prostředků, nýbrž rozdíl mezi hodnotou domku před adaptací a po ní.
- Stejně R 1/79, 33 Odo 477/2003, 32 Odo 1754/2006

Dále např. rozsudek NS ze dne 11.02.2014, sp.zn. 28 Cdo 3369/2013: „V souladu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu dovedl, že tato ustanovení je v případě zrušené smlouvy o dílo třeba vykládat tak, že rozsah obohacení na straně objednatele spočívá ve výkonech provedených zhotovitelem, za něž mu je povinen objednatel poskytnout peněžní náhradu (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2000, sp. zn. 29 Cdo 697/99). Výše zmíněné peněžité náhrady se pak neodvíjí od předpokládané ceny poskytovaného plnění, neboť tato cena obvykle neodpovídá výši majetkového prospěchu získaného objednatelem. Při určení její výše je tak třeba přihlídnout k nákladům, které by bylo třeba vynaložit na získání stejného plnění v daném místě a čase, k eventuálním nedostatkům plnění atd. Jinými slovy řečeno Nejvyšší soud se při zvažování způsobu, jenž by nejlépe postihoval hodnotu na základě neplatné či zrušené smlouvy nabytého nepeněžitého prospěchu, opakovaně přiklonil **ke kritériu ceny obvyklé**, tedy ceny, kterou by v daném místě a čase musel obohatený na nabytí daného - srovnatelného plnění vynaložit (...). Lze proto uzavřít, že **obecným kritériem, pokládaným ve většině případů za nejlépe postihující hodnotu bezdůvodného obohacení majícího nepeněžitou formu, je cena obvyklá, stanovená na základě znaleckého posudku opírajícího se o zhodnocení cen obdobných plnění.**

§ 2999

(1) Není-li vydání předmětu bezdůvodného obohacení dobře možné, má ochuzený právo na **peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny**. Bylo-li plněno na základě neplatného nebo zrušeného právního jednání, právo na peněžitou náhradu však nevznikne v rozsahu, v jakém se to přičí účelu pravidla vylučujícího platnost právního jednání.

(2) Plnil-li ochuzený za úplaty, poskytne se náhrada ve výši této úplaty; to neplatí, zakládá-li výše úplaty důvod neplatnosti smlouvy nebo důvod pro zrušení závazku, anebo byla-li výše úplaty takovým důvodem podstatně ovlivněna.

(3) Nelze-li předmět bezdůvodného obohacení vydat proto, že došlo k jeho zkáze, ztrátě nebo zhoršení z příčin, které jdou k tíži ochuzeného, nahradí obohacený nanejvýš tolik, co ušetřil na vlastním majetku.

Literatura

- Kritika dosavadního přístupu
- Např. Petrov in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI., C.H.Beck, komentář k § 2999, m.č. 15 an.
  - V případě zhodnocení cizí věci podle smlouvy (neplatné nebo zrušené) je rozhodující obvyklá cena toho, co bylo podle smlouvy plněno (cena služby, cena plnění)

Náhrada ve výši obvyklé ceny. Ale čeho?

- K obohacení často dochází jednáním určitého subjektu (ochuzeného), které působí na majetkovou situaci jiného (obohaceného)
- Typickým příkladem: stavební činnost, kterou se upravuje nemovitost jiného
- V čem spočívá obohacení?
  - V navýšení hodnoty majetku vlastníka nemovitosti?
  - V ceně stavebních prací?

Služba jako předmět obohacení

- Kondikce z plnění: předmětem obohacení je plnění
  - Z tohoto hlediska je zcela irelevantní, jak se toto plnění promítlo do majetku obohaceného
- Kondikce nikoli z plnění:
  - Úspora nákladů na obstarání služby
  - dvě otázky: 1) zda by si obohacený i jinak příslušnou službu vůbec obstaral (srov. § 3009), 2) kolik by za ni vynaložil.
  - Pokud by obohacený poskytnutí služby vyvolal svým **nepoctivým jednáním**, pak se nemůže dovolat toho, že by si ji jinak neobstaral (§ 6 odst. 2).
  - Jinak: obohacení spočívá v navýšení hodnoty jmění

Vliv odpadnutí obohacení na výši náhrady

§ 3000

Poctivý příjemce vydá, co nabyl, nanejvýš však v rozsahu, v jakém obohacení při uplatnění práva trvá.

– Zohledňuje-li se odpadnutí obohacení:

- Při úplném odpadnutí se náhrada nevydává (resp. jen formě úspory)
- Při navýšení ceny majetku: jen **v rozsahu existujícího navýšení ceny majetku**
- Počáteční a následné odpadnutí obohacení

– Základní předpoklad: dobrá víra

- Zlá víra (-), § 3003
- Např.: plnění bezúplatné smlouvy
- Vypořádání neplatných nebo zrušených úplatných smluv (-)
- Ale i zde teleologická redukce § 3002 (ratio legis § 2995, § 2999 II)

Příklady

I. Usnesení NS ze dne 10. 12. 2014, sp.zn. 28 Cdo 3569/2014

- **Zhodnocení nemovitosti třetí osoby na základě neplatné smlouvy**
- Sjednání neplatné smlouvy o dílo, kterým byla zhodnocena nemovitost ve vlastnictví třetí osoby (objednatel se mylně domníval, že je sám vlastníkem)
- Pb.: majetkový prospěch obohaceného? NS: Projeví-li určitá osoba ve smlouvě zájem o plnění majetkového rázu, jež je jí poskytnuto, dostane se jí takto zjevně majetkového prospěchu bez ohledu na to, zda se tímto současně zhodnotí majetek jiné osoby.
- Objednatel – zhotovitel: § 457 OZ 1964, § 2995
- Objednatel – vlastník: BO; NS: plnění bez právního důvodu

II. Usnesení NS ze dne 3. 10. 2016, sp.zn. 28 Cdo 1821/2016

- **Provedení demoličních prací jako obohacení**
- kvalifikaci zmíněných výkonů jako zhodnocení cizí věci nelze a priori označit za nepřiléhavou, neb kupříkladu odstranění neúživatelné budovy mající v podstatě zápornou ekonomickou hodnotou a uvedení pozemku do stavu způsobilého nové výstavby může představovat objektivní zlepšení majetkového stavu vlastníka věci z hlediska jejího tržního ocenění, nemluvě již o tom, že demoliční práce bývají nezřídkou součástí komplexnějších přestaveb a jiných stavebních zásahů, jež **ve svém celku nemovitost rovněž bezesporu zhodnocují**.
- Navýšení hodnoty jmění nebo cena plnění?
  - Ve druhém případě je vliv na cenu majetku (zhodnocení) irelevantní

III. Objednávka nevkusné výmalby k tomu nesvéprávným člověkem

- Smlouva je neplatná podle § 581
- Má vydat obvyklou cenu konzumované služby (výmalby) nebo jen to, o co se zvýšila hodnota jeho majetku (v daném případě spíše klesla)?
- Plnění není přičitatelné obohacenému: nanejvýš zvýšení hodnoty majetku
- Toto řešení koresponduje s úpravou deliktního práva:
  - Pokud nezpůsobilý zničí cizí věc, neodpovídá za to (§ 2910, 2920)
  - Pokud nezpůsobilý „zničí“ cizí pracovní výkon (poskytne pracovní výkon, aniž by za něj dostal odpovídající protihodnotu), nebude odpovídat též (v obou případech dojde ke zmaření určité majetkové hodnoty jiného)
- Lze použít § 3002 nebo toto ustanovení předpokládá přičitatelnost uzavření smlouvy?
  - Srov. § 3001 odst. 2: „bez svého svolení“ – tj. relevantního projevu vůle

Tzv. vnucené obohacení

§ 3001 OZ

(2) Získal-li obohacený předmět obohacení v dobré víře nebo bez svého svolení a nelze-li jej dobře vydat, není povinen k náhradě, ledaže by tím vznikl stav zjevně odporující dobrým mravům.

§ 490 odst. 2 NOZ 2018

(2) Povinnosť vrátiť bezdôvodné obohatenie tiež nevzniká, ak predmet obohatenia nie je dobre možné vydať a k obohateniu došlo bez súhlasu obohateného alebo ak bol obohatený v dobrej viere, ibaže by to viedlo k stavu odporujúceho dobrým mravom. Obohatený má však povinnosť vydať ako bezdôvodné obohatenie to, čo obohatením na svojich nákladoch ušetril.

- **tzv. vnucené obohacení:** situace, kdy předmět obohacení nelze dobře vydat a povinnost vydat peněžní náhradu by stíhala obohaceného, který se na nabytí obohacení nijak nepodílel.
- **Problémy:**
  - obohacení sice obohacenému objektivně působí majetkový prospěch, avšak obohacený si jej z jakéhokoli důvodu nemusel přát: pak by měl zaplatit za něco, co vlastně vůbec nechtěl
  - Nutí obohaceného využít své likvidní rezervy; pokud žádné nemá, nutí jej buď k přijetí úvěru, nebo k prodeji svého majetku.

- **Dikce § 3001 odst. 2 na první pohled zcela vylučuje povinnost k náhradě**
- **ale: kritérium dobrých mravů, které nejen umožňuje, nýbrž dokonce ukládá dvě vzájemně provázané úvahy:**
  - 1) prostřednictvím kategorie dobrých mravů je třeba provést poměrování dotčených právních principů, současně je třeba zohlednit jiná (explicitní) hodnotová rozhodnutí zákonodárce;
  - 2) umožňuje respektovat zvláštnosti typické kolize zájmů v určitých skupinách případů .

Řešení

1. Lze se dovolat na *ratio legis* § 2997 odst. 1 věta druhá

2. Obohacený dosud nerealizoval rozmnožení svého majetku

- analogicky: § 1001, § 3009:
- ochuzenému vzniká právo na náhradu účelně vynaložených nákladů ve prospěch obohaceného, obohatil-li jej k jeho převážnému užitku; zda byla záležitost provedena k užitku jiného, se neposoudí podle obecných hledisek, ale se zřetelem k jeho pochopitelným zájmům a záměrům.
- V tomto rozsahu ostatně vzniká i úspora obohaceného
- Pb.: rozlišování poctivého a nepoctivého ochuzeného?

3. Obohacený již realizoval rozmnožení svého majetku

- V tomto případě již nejsou ohroženy zájmy obohaceného, které chrání úprava vnuceného obohacení. V těchto případech tedy vzniká povinnost k vydání peněžní náhrady, a to bez ohledu na dobrou či zlou víru ochuzeného, případně bez ohledu na to, zda obohacení bylo k převážnému užitku obohaceného či nikoli.

§ 3001 odst. 2, 1. varianta

- Pouhý **doslovný výklad** této varianty § 3001 odst. 2 dospívá k velmi problematickým závěrům. Výslovně se totiž nepředpokládá ani odpadnutí obohacení jako § 3000, ani vnučené obohacení jak to činí druhá varianta, kterou toto ustanovení upravuje. Předpokládá se jen dobrá víra příjemce obohacení. Jde tedy o případy, kdy příjemce participoval na obohacení, věděl o něm, případně k němu dal i svůj souhlas, jen byl v dobré víře, že není bezdůvodně obohacen, tj. věděl o nabytí obohacení, avšak domníval se, že se postupuje podle existujícího právního důvodu.
- Prakticky zbavuje aplikační prostor § 3000: není povinnost k náhradě bez ohledu na to, zda odpadlo či neodpadlo obohacení – rozsah obohacení by byl irelevantní.
- Pro tak markantní omezení povinnosti k vydání peněžní náhrady a takové omezení aplikace § 3000 nelze nalézt rozumný důvod.
- Tyto okolnosti vyzdvihují potřebu **teleologického výkladu**, tj. hledání rozumného smyslu a účelu této varianty komentovaného ustanovení.

Řešení:

- Již Larenz a Canaris poukázali na to, že o problém vnučeného obohacení či přinejmenším o velmi příbuznou problematiku jde i v případě, kdy obohacený dal souhlas s opatřením, které vedlo ke vzniku obohacení (výdaj na jeho věc), následně však odpadne právní důvod pro učinění tohoto výdaje. Důsledkem takového výdaje však nemělo být obohacení toho, kdo souhlas poskytl, nýbrž jiné osoby.
- **Příkladem** může být situace, kdy strany zamýšlí uzavřít kupní smlouvu na určitou věc, kterou již před uzavřením smlouvy přenechá (zamýšlenému) kupujícímu, aby si již předem mohl upravit (zhodnotit) pro své účely. Následně však k uzavření smlouvy nedojde.
  - V takovém případě zásadně vzniká vlastníkově (zamýšlenému prodávajícímu) bezdůvodné obohacení na úkor toho, kdo učinil majetkový výdaj na jeho věc, tj. na úkor (zamýšleného) kupujícího.
  - Obohacený tak sice souhlasil s opatřeními, které vedly k nabytí obohacení (investice do jeho věci), avšak byl v dobré víře, že mu tímto způsobem nevzniká obohacení.
  - Ohledně obohacení, které takto (zamýšlený) prodávající nabyl, vykazuje zcela totožné problémy, jako standardní případy tzv. vnučeného obohacení

- Lze tedy **uzavřít**, že právo na náhradu je vyloučeno, pokud obohacený dal souhlas s opatřením, které vedlo ke vzniku obohacení (výdaj na jeho věc), avšak byl v dobré víře, že tím není obohacen.
- Možnosti argumentace:
  - Výklad pojmu dobré víry (jejího předmětu)
  - Teleologická redukce
  - Použití kritéria dobrých mravů

Rozsah povinnosti vydat BO. Ochrana dobré víry

Poctivý obohacený:

§ 3000: „Poctivý příjemce vydá, co nabyl, nanejvýš však v rozsahu, v jakém obohacení při uplatnění práva trvá.“

- plnění úplatných smluv: výjimka: § 3002 OZ

§ 493 odst. 1: „Příjemca v dobrej viere je povinný vydať obohatenie v rozsahu, v akom pri uplatnení práva trvá. Predpokladá sa, že bezdôvodné obohatenie trvá v rozsahu, v akom bolo získané.“

- Vypořádání smluv (nejen úplatných): přiměřená aplikace (§ 494)

Nepoctivý obohacený:

§ 3003 OZ: „Nepoctivý příjemce vydá, co nabyl v době, kdy obohacení získal.“

+ plody a užitky: § 3004

+ zásah do osobnosti: možnost dvojnásobku obvyklé ceny licence

§ 493 odst. 2 NOZ 2018: „Příjemce, který nebol dobromyseľný vydá všetko, o čo sa obohatil v čase získania obohatenia, vrátane užitkov a nahradí to, čo by osoba, na úkor ktorej sa obohatil, bola získala.“

+ zásah do osobnosti: § 496

Zcizení předmětu obohacení

§ 3001 odst. 1: „Zcizil-li poctivý příjemce předmět bezdůvodného obohacení za úplatu, může podle své volby vydat buď peněžitou náhradu, anebo co utržil. Zcizil-li jej poctivý příjemce bezúplatně, nemá vůči němu ochuzený právo na náhradu; může ji však požadovat po osobě, která předmět od obohaceného nabyla a nebyla v dobré víře.“

§ 3004 odst. 1 věta druhá: „Zcizil-li předmět bezdůvodného obohacení za úplatu, má ochuzený právo požadovat, aby mu byla podle jeho volby vydána buď peněžitá náhrada, anebo co obohacený zcizením utržil.“

§ 495

Prevod predmetu obohatenia

(1) Ak previedol príjemca v dobrej viere predmet obohatenia za odplatu, môže podľa svojej voľby vydať buď to, čo utržil, alebo peňažnú náhradu. Ak bol predmet obohatenia prevedený bezodplatne, môže ten, na úkor koho došlo k obohateniu, požadovať vydanie bezdôvodného obohatenia od osoby, ktorá ho nadobudla a nebola dobromyseľná.

(2) Ak previedol príjemca, ktorý nebol dobromyseľný predmet obohatenia, môže ten, na úkor koho došlo k obohateniu požadovať to, čo utržil, alebo peňažnú náhradu.

Náhrada za užívání předmětu obohacení

Poctivý obohacený:

§ 3002 odst. 2 OZ: „Užíval-li věc nabytou podle úplatné smlouvy poctivý příjemce a je-li smlouva neplatná, poskytne druhé straně náhradu za užívání, avšak jen do výše odpovídající jeho prospěchu.“

X ochrana spotřebitele

Nepoctivý obohacený: vydá veškerý užitek (§ 3004)

Univerzita Palackého
v Olomouci

– Pro bližší podrobnosti viz ...

ZÁŠADNÍ KOMENTÁŘ K NOVÉMU OBČANSKÉMU ZÁKONÍKU

PRÁVÉ VYCHÁZÍ SVAZEK IX.
ZÁVAZKY ZE ZÁKONA
(ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU, NEKALÁ SOUTĚZ,
BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ, JEDNATELSTVÍ BEZ PŘÍKAZU)

1728 stran, pevná vazba s přebalem, 2690 Kč
www.knihyleges.cz

Leges

Univerzita Palackého
v Olomouci

Děkuji za pozornost!